

Recensies

Jacob Krumrey, *The Symbolic Politics of European Integration. Staging Europe* (Basingstoke 2018), Palgrave Macmillan, ISBN 978-3-319-68132-0, 250 blz., €95,19 (e-book)/ €123,04 (paperback en hardcover)

Tegenwoordig staat 'Europa' vrijwel synoniem aan de Europese Unie. Zeker in dit 'Europese' verkiezingsjaar is er volop discussie over welke richting de Europese Unie op moet. Toch zijn verkiezingsdebatten vaak een beter canvas voor allerlei ideeën en gevoelens over Europa, de natiestaat en globalisering dan een debat over concreet EU-beleid. Vaak wordt gepleit voor een terugkeer naar een puur economische samenwerking zoals dit vroeger het geval zou zijn geweest.

In *The Symbolic Politics of European Integration* stelt Jacob Krumrey hoe het kan dat een club van zes landen over kolen en staal hét symbool van Europa is geworden. Het boek zet zich af tegen het klassieke narratief dat Europese integratie voortvloeide uit berekenend optreden van staten om economische groei en bescherming tegen Duitse en Sovjetagressie te bieden. Krumrey betoogt dat politieke elites vanaf het begin doelbewust de Europese Gemeenschappen (EG) hebben geënceneerd als zoveel meer dan een economisch orgaan, als een belichaming van een verenigd Europa. Hierdoor onderscheidde de EG zich van andere internationale organisaties als de Raad van Europa (RvE). Het succesvolle monopoliseren van 'Europa' door de EG werd bovendien mede mogelijk gemaakt doordat dit allerlei actoren goed uitkwam: de lidstaten zelf, maar ook de Amerikaanse overheid tijdens een beginnende Koude Oorlog en journalisten die op zoek waren naar een verhaal.

Deze boekuitgave van het in 2013 aan het European University Institute te Florence geschreven proefschrift is ingebed in nieuwe ontwikkelingen in de Europese integratiegeschiedenis richting interdisciplinariteit evenals nieuwe benaderingen en methodes.¹ Ten eerste biedt Krumrey een cultuurhistorisch perspectief op Europese diplomatie waarbij hij de aandacht naar symbolen, vertogen en identiteit verlegt. Hiervoor lag de nadruk op traditionele diplomatieke geschiedschrijving: 'high politics', toppen van regeringsleiders en nationale perspectieven op Europese integratie. Daarnaast is het boek zorgvuldig ingekaderd binnen onderzoek naar internationale organisaties en internationalisme. In navolging van zijn promotor Kiran Klaus Patel beklemtoont Krumrey dat de EG een betrekkelijke laatkomer was in een dichtbevolkt web van naoorlogse internationale organisaties, zoals de VN, NAVO, RvE of OECD, die Europese integratie bevorderden.²

1 Wolfram Kaiser en Antonio Varsori eds., *European Union History. Themes and Debates* (Basingstoke 2010); Kiran Klaus Patel, 'Europäische Integrationsgeschichte auf dem Weg zur doppelten Neuorientierung: Ein Forschungsbericht', *Archiv für Sozialgeschichte* 50 (2010) 595-642; Piers Ludlow, 'Widening, Deepening and Opening Out: Towards a Fourth Decade of European Integration History', in: Wilfried Loth ed., *Experiencing Europe: 50 Years of European Construction, 1945-1997* (Baden-Baden, 2009) 33-44.

2 Kiran Klaus Patel, 'Provincialising European Union: Co-operation and Integration in Europa in a Historical Perspective', *Contemporary European History* 22:4 (2013) 649-673.

Symboolpolitiek en retoriek boden volgens Krumrey een cruciale vorm van legitimiteit die alternatieve organisaties misten en waren allesbehalve een afgeleide van realpolitiek.

Concreet conceptualiseert Krumrey de EG als een theaterstaat die Europa symbolisch ensceeneert, verwijzend naar antropoloog Clifford Geertz. Het boek richt zich op drie deelaspecten van de 'thick layer of symbolism coating European integration' (blz. 12). In het eerste deel wordt het ceremoniële handelen van de EG op het diplomatieke toneel geanalyseerd. Daarna volgt een deel over het Europees Parlement en de Gemeenschappelijke Vergadering van de EGKS en hun articulatie op het zijn van een parlement van een verenigd Europa. Ten slotte beschrijft Krumrey de debatten over de zetels van Europese instellingen en de normatieve taal waarin over de 'hoofdstad van Europa' werd gesproken. Hij ontleedt de geopolitiek en verschillende concepten van Europa die schuilgaan achter de keuze voor instituties in kleine landen en steden – Brussel, Luxemburg, Straatsburg – in plaats van voor een 'Frans' of 'Duits' Europa te kiezen. De dissertatie is gegrond in uitgebreid internationaal bronnenonderzoek: de archieven van de Amerikaanse, Britse, Franse en West-Duitse Ministeries van Buitenlandse Zaken, de archieven van de Europese Gemeenschappen, de privé-archieven van Jean Monnet en Walter Hallstein, en Duits-, Engels- en Franstalige kranten en nieuwsmedia.

Voor Monnet en Hallstein was diplomatie – al eeuwen het domein van soevereine staten – het podium om de claim van de EG om een verenigd Europa te representeren extra kracht bij te zetten. Toen de drie presidenten van de Europese Gemeenschappen Washington in 1959 bezochten droeg dat veel kenmerken van een staatsbezoek, inclusief militair eerbetoon. Genoeg in ieder geval om het – via een uitgekende PR-strategie – in de media te doen lijken als zodanig. Deze inbreuk op het voorrecht van nationale staten leidde tot kritiek: tijdens de lege-stoel crisis van 1965-66 vormde het ontvangen van diplomaten door de EG in Brussel één van de stenen des aanstoots voor Charles de Gaulle. Krumrey toont echter aan dat andere internationale organisaties met dezelfde égards werden behandeld. De EG onderscheidde zich vooral door zich te willen presenteren als meer dan een internationale organisatie, als een federatie in wording. Toen federalisering eind jaren zestig verder weg bleek dan gedacht, namen deze diplomatieke claims gestaag af: in 1972 had de EG slechts drie officiële buitenlandse diplomatieke vertegenwoordigingen.

Ook de vergaderende organen van de EGKS en de EG kadert Krumrey in de ontwikkeling van parlementaire instituties door andere naoorlogse organisaties. In navolging van de Raad van Europa kregen ook de NAVO, de West-Europese Unie, de Noordse Raad en zelfs de Benelux een consultatieve vergadering. Oorspronkelijk heette het Europees Parlement eerst ook een raadgevende vergadering, maar al bij de eerste zitting riepen de 'volksvertegenwoordigers' zich uit tot een parlement. Krumrey benadrukt dat het zelfbeeld van de Europese parlementariërs en hun verlangen te handelen als een nationaal parlement eraan bijdroeg dat het EP uiteindelijk heel anders was dan dat van de Raad van Europa en ook als zodanig werd gepercipieerd in de media.

In de conclusie stipt Krumrey kort aan dat deze enscenering uiteindelijk vooral een productie van elites voor een elitepubliek was. Het is daarom ook jammer dat de late jaren '60 en vooral '70 niet mee worden genomen in zijn studie. Kritiek op de Europese integratie nam toe in tijden van crisis en de oorspronkelijke enscenering van een verenigd Europa verdween tijdens toenemende geopolitieke spanningen ook steeds meer in de coulissen. Tegelijkertijd was de EG veel meer dan alleen symboolpolitiek: vooral in landbouwbeleid en als handelsblok was het ook destijds al een politieke actor van belang met een grotere aantrekkingskracht dan de OECD of RvE. De neergang van aandacht voor diplomatiek ceremonieel wordt vervangen door een EG die aan de onderhandelingstafel bij handelsverdragen zit, ook tijdens de door Krumrey behandelde periode. Door de op zich legitieme nadruk op ceremonieel handelen worden alleen dergelijke structurele factoren teveel genegeerd.

Dat doet echter geen afbreuk aan de belangrijke bijdrage die *The Symbolic Politics of European Integration* levert aan het historisch onderzoek naar de EG en internationale organisaties in bredere zin. Dit geldt zeker ook voor de aandacht voor bredere en medi-

apercepties van de EG, die lang niet altijd stilstaan bij de details van parlementaire of diplomatieke protocollen. Een kritische kanttekening is dat zijn culturele benadering voor dit onderzoeksveld vernieuwend is, maar in andere velden van politieke geschiedschrijving, zeker in de vroegmoderne periode, al jaren gangbaar is. Desalniettemin is het een zeer goed leesbare en kraakhelder geschreven boek met bondige inleidingen en samenvattingen per thema. Bovendien geeft de epiloog, over de spanning tussen symboolpolitiek en het democratische tekort in de huidige Europese Unie, de lezer stof tot nadenken. Deze sluit ook aan op het onderzoek van de leerstoelgroep Politieke Geschiedenis aan de Radboud Universiteit, waar niet zozeer formele (EU-)instituties centraal staan, maar de debatten en praktijk van beleid en democratie, waarin burgers, staten en Europese actoren elkaar ontmoeten, zowel in Brussel als in de provincie. Tot slot benadrukt Krumrey het grote belang van vertogen, symbolen, en ideeën over Europa: zonder de dadendrang en oorspronkelijke visie op een verenigd Europa was de EG nooit de Europese Unie van vandaag de dag geworden.

Paul Reef (1995) is promovendus bij de Afdeling Geschiedenis aan de Radboud Universiteit. Hij onderzoekt de globalisering van protesten tegen de sociale en milieu-impact van de Olympische Spelen en wereldkampioenschappen voetbal sinds de jaren 1970. Hiervoor schreef hij zijn master-scriptie over hoe de Europese Unie de kloof met de burger probeerde te dichten in de jaren '70 en '80 en deed hij een onderzoeksstage naar de Volkenbond in Aarhus, Denemarken.